Särtryck ur
VÅR FÅGELVÄRLD
Årg. 11 1952 Nr 3

Rödhuvade törnskatan (*Lanius senator* L.) funnen på Öland

(Meddelande nr 11 från Ottenby fågelstation)

Av

LARS BROBERG

ELANDERS BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG — GÖTEBORG 1952

VÅR FÅGELVÄRLD

ÅRG. 11 1952 NR 3

Rödhuvade törnskatan (*Lanius senator* L.) funnen på Öland

(Meddelande nr 11 från Ottenby fågelstation)

Av

LARS BROBERG

Den 23 maj 1952 iakttogs en hane av rödhuvade törnskatan vid Ottenbygård, 4 km norr om fågelstationen vid Ölands södra udde.

Omständigheterna kring fyndet av den för landet nya arten var följande. Under en veckas besök vid Ottenby fågelstation gjorde förf. på morgonen den 23 maj tillsammans med THOLI LUNDQVIST och GUNNAR ALMGREN en längre exkursion i Ottenbylund, speciellt med avsikt att lyssna efter liten flugsnappare. Vädret var det bästa tänkbara och livlig sång hördes av i många fall tydligen nyanlända näktergalar, härmsångare, lövsångare, grönsångare och sävsångare. Törnskator var påfallande talrika i lundkanterna och fågelstationens märkningsresultat visade, att en markant ansamling av flyttfågel ägt rum under natten.

Sambandet med det kraftiga väderleksomslag som inträffade 21—22 maj var uppenbart. En period med kall nordlig vind, som bl. a. medfört snöbyar över södra Öland den 19.5. och vindstyrkor upp till 22 m/sek. vid Långe Jan den 20.5., hade ersatts av svag och mild sydvästlig vind. Den stora kontingent av sena flyttfåglar, som bromsats upp söder om Östersjön, stimulerades nu av det gynnsamma vädret att sträcka vidare.

Det var sålunda med förhoppningar om trevliga iakttagelser vi begav oss till lunden morgonen den 23 maj. Resultatet blev också ovanligt: en sjungande hane av liten flugsnappare (*Muscicapa parva*); en skrikörn (*Aquila clanga* el. *Aquila pomarina* — huruvida den större eller den mindre arten, kunde ej bestämmas den korta stund vi hade fågeln fri på endast 50 meters avstånd); en ung havsörn (*Haliaeetus*

Fig. 1. I denna öppna beteshage med stengärdsel, hagtorn och nyponbuskar uppehöll sig den rödhuvade törnskatan. Ottenby 23.5.52. Foto: LARS BROBERG.

albicilla); samt en ej fullt säker iakttagelse av en främmande törnskata — möjligen en *Lanius senator*.

Det var i beteshagen mellan lunden och Ottenbygård som jag vid ett tillfälle »hajade till» för en törnskata i en hagtornsbuske ungefär hundra meter bort. Fågeln föreföll i kikaren ha en brunröd teckning på huvudet, och när den strax flög iväg längre ner i hagen, syntes ett tydligt ljust band på vingarna. Storleken var ungefär densamma som vår vanliga törnskatas, men karaktärerna avvek helt. Ej heller stämde de med den svartpannade törnskatan, som saknar brunt i dräkten. Fågeln stod emellertid ej att återfinna, trots att jag med mina kamrater noggrant sökte igenom den relativt öppna terrängen. Vi fick så småningom återvända till stationen utan att ha fått någon kontroll, och det var väl inte utan att både jag och mina vänner började hysa ett visst tvivel om den fina fågelns existens. Tillgänglig litteratur visade nu att det fanns en påfallande överensstämmelse mellan min fågel och den sydeuropeiska arten *Lanius senator* — ännu ej anträffad i Sverige.

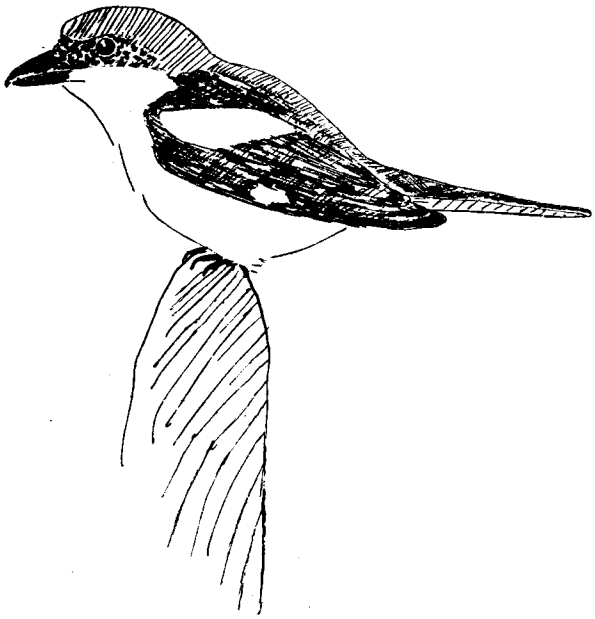

Fig. 2. Rödhuvad törnskata. Teckning av förf. vid observationstillfället.

Efter en hastig middag beslöts att göra ett nytt försök. Utökade med INGEMAR NILSSON och TORE CARLSSON, vilka också för några dagar vistades vid stationen, for vi med bilen till Ottenbygård för att ånyo söka igenom det från förmiddagen aktuella området. Och vi hade verkligen tur. Törnskatan var kvar och återfanns strax på den gamla platsen där den satt väl synlig i toppen av en torr hagtornsbuske — det var en *Lanius senator*, en hane! Under en dryg timme hade vi nu tillfälle att studera honom på nära håll i kikare. Med sitt brunröda huvud, sin rent vita undersida och det i flykten tydliga vita vingbandet (som kom honom att påminna om en liten varfågel) var han en mycket grann och karakteristisk fågel, lätt att känna igen i fält och ej att förväxla med någon annan art. Särskilt den rent vita undersidan gjorde, att man redan på långt håll och även utan kikare kunde skilja ut honom från de andra törnskatorna. I den typiska törnskatsterrängen vid Ottenbygård med stengärdsel, hagtorn och nyponbuskar uppträdde han annars helt som vår vanliga

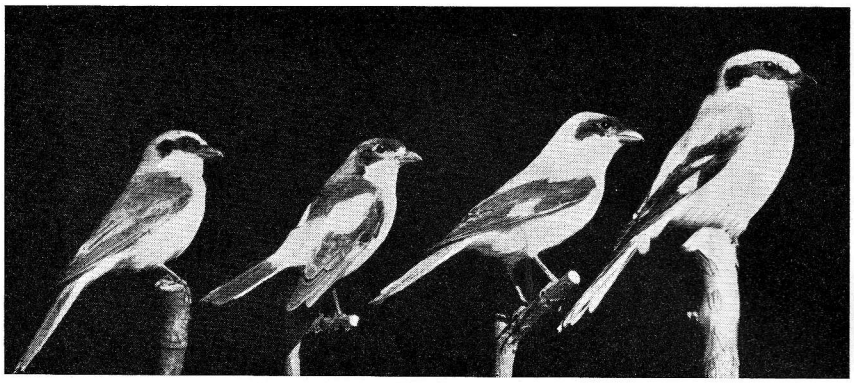

Fig. 3. De fyra representanterna för släktet *Lanius* i Sverige. Fr. v. vanlig törnskata (*Lanius collurio*) ♂, rödhuvad törnskata (*Lanius senator*) ♂, svartpannad törnskata (*Lanius minor*) ♂ och varfågel (*Lanius excubitor*) ♀. Exemplaren från Lunds zool. inst. Foto: Lars Broberg.

törnskata. Han satt där omväxlande på en sten, en stängselstör eller en gren — alltid intresserat kikande ner på marken. Då och då dök han ner för att plocka en insekt, så upp igen till en ny utkikspunkt. Han föreföll ej särskilt skygg men tillät oss dock inte att komma närmare än 25 m, vanligen lättade han redan när någon av oss kom inom det dubbla avståndet.

Den gamla hanen av *Lanius senator* har brunrött huvud, ett brett svart fält i pannan som sträcker sig bakåt förbi ögat, mörkt askgrå rygg, vit undersida, svartbruna vingar med stor vit skulderfläck och en mindre, vit fläck ungefär vid mitten av den hoplagda vingen. Honan har en liknande dräkt men med mindre rena färger, otydligare ögonfält samt brunaktig rygg. Vår fågel hade den gamla hanens dräkt med mörkgrå rygg, men det svagare markerade ögonfältet och den gulvita istället för renvita vingfläcken antydde att den kunde vara ettårig, ännu ej helt utfärgad. — Arten liknar till vanor och biotop andra törnskator, särskilt den svartpannade. Alla sina släktingar sägs den dock överträffa i fråga om sångens välljud och variation.

Den rödhuvade törnskatan är en vanlig häckfågel runt hela Medelhavet (hon saknas dock i Egypten) och finnes sparsamt upp till Holland, mellersta Tyskland och södra Polen. Härifrån svänger gränsen mot sydost: hon saknas i Rumänien och — bortsett från tillfälliga häckfynd — i Sydryssland, finns däremot i Bulgarien,

Grekland, Turkiet, Transkaukasien, Persien och Palestina. I de sistnämnda två länderna företräds hon av rasen *L. s. niloticus* och på Balearerna, Korsika och Sardinien av *L. s. badius* (som saknar vitt vingband). Nordsträcket över Europa i april—maj resulterar ofta i förflygningar norr om häckningsgränsen. Från England finns bortåt 50 fynd, särskilt många i maj—juni men också en del på hösten, åtminstone fram till oktober (WITHERBY, Handbook of Brit. Birds, 1, 1949). Enligt NIETHAMMER (Handbuch d. deutschen Vogelkunde, 1, 1937) lämnar dock den mellaneuropeiska stammen sina hemtrakter redan före mitten av september. I Danmark är den rödhuvade en sällsynt strögäst, och uppgifter om häckning förr i tiden har inte kunnat bekräftas (JESPERSEN, Breeding Birds of Denmark, 1946); i Finland har en hona skjutits på Signilskär vid Åland den 7 juni 1930 (SNELLMAN hos HORTLING, Orn. Handbok, 1931); och i Norge är arten aldrig funnen.

Uppträdandet 1952 vid Ottenby av den rödhuvade törnskatan, skrikörnen samt ytterligare ett par intressanta arter med sydlig eller sydostlig utbredning, för vilka senare kommer att redogöras i VF, kan förmodas ha en gemensam orsak i de höga temperaturer, som tidvis rått i Sydeuropa under våren. En medföljande nordlig förskjutning av populationerna kan därvid lätt ha fått de yttersta utposterna av resp. art att passera Östersjön. Typiskt är också att den rödhuvade påträffades under en »toppdag» orsakad av väderleksomslag. Påföljande dag — den 24.5. — var åter en normal sträckdag vid Ottenby, nästan samtliga törnskator var försvunna norrut och den rödhuvade ej att återfinna.

Summary: **First record of** *Lanius senator* **for Sweden. (Ottenby Bird Station Report No. 11.)**

A male, seen and studied for more than an hour by the ornithologists at the **Ottenby** Bird Station, island of Öland, on May 23, 1952. The bird appeared **following a** sudden change in weather during May 21—22, when an uncommonly **cold period with** strong N winds was followed by a mild SW, causing great parties **of delayed migrants** to cross the Baltic.